

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на **Цвета Христова Луизова-Хорева** – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Англицистика и американистика“, Факултет по класически и нови филологии към СУ „Св. Кримент Охридски“

на тема „**Английски и български съществителни имена от областта на туризма, образувани чрез композиция**”, за придобиване на образователната и научна степен „ДОКТОР” в професионално направление 2.1 „Филология (Английски език – семантика)”.

Рецензент: проф. д-р Максим Иванов Стаменов от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към БАН.

Дисертационният труд на докторантката Цвета Луизова-Хорева е посветен на актуална тема – за начините на формиране на съществителни имена чрез композиция в съпоставителен план в български и английски. Трудът се състои от текст (Уводна част, две глави и Заключителна част) от 266 маш. стр. и четири Приложения (стр. 267-306), включително Използвана литература и Ексерпирани източници (стр. 287-306), които наброяват общо 178 заглавия.

Главна **цел** на дисертационния труд е да обясни семантиката на композитите посредством съпоставителен и словообразователен анализ чрез прилагането на теориите на рамковата семантика, на конструкциите и на моделите на метафоричен и метонимичен пренос в контекста на когнитивната лингвистика. Акцент при това се поставя върху идентифицирането на когнитивните процеси, които управляват създаването и употребата на композитите в двата езика, както и върху оценка на влиянието в това отношение на английския върху българския език в областта на туризма. Подобна съпоставка има съществено значение, тъй като композицията е едно от най-продуктивните словообразователни средства в английския език, а това е езикът от който днес българският език черпи най-много заемки на различни равнища на езиковата структура, включително и на словообразователна основа.

Обект на изследването стават английските и българските съществителни имена, образувани чрез композиция в посочената професионална област. Негов **предмет** стават начините на конструиране на значението на образуваните чрез композиция съществителни имена в двата езика. Подходът при това при моделирането на композицията като словообразователен процес и неговите продукти е с оглед теорията на прототипите в контекста на когнитивната лингвистика, а така също с помощта на инструментариума на рамковата семантика, граматиката на конструкциите и теориите и моделите на характера на метафоричния и метонимичния пренос на значение. Емпиричен материал на изследването става събран корпус от 472 български и 1939 английски единици, съставен от авторката. Ексерпираните материали са основно от най-нови специализирани речници по туризъм, както и учебници в тази област. В рамките на корпуса е въведена категоризация с оглед на наименования на лица, на места, на дейности, на услуги и т.н.

Във Уводната първа част на работата (стр. 6-44) се предлага преглед на основните подходи към анализа на композитите в лингвистичната литература, кратко се формулират и обосновават целта и задачите на труда, актуалността на темата и нейната значимост, като са изложени основните методи и подходи, използвани за тази цел. Отбелязва се също така целесъобразността на въвеждането на когнитивна перспектива при семантичния анализ на продуктите на композицията. Тук се поставя и

обсъжда и твърде същественият въпрос по какъв начин да се дефинират композитите в езици с различен граматичен строй с оглед разграничаването им, от една страна, от словосъчетанията, а от друга – от сродни от формална гледна точка словообразователни процеси, които се реализират с помощта на деривационни афикси. В това отношение авторката предлага определени критерии за операционализация на това разграничение, които са както на семантична, така и на структурна основа. Прави се акцент на начините на подреждане на компонентите, на ролята на ударението, правописа, идиосинкретичността на значението, целооформеността и т.н.

Във втората част на дисертацията (стр. 45-116) е представена общата теоретична основа на изследването, което е в парадигмата на когнитивната лингвистика (когнитивна семантика и когнитивна граматика). В тази част накратко се прави преглед на нейния концептуален инструментариум. В действителност само част от този преглед има непосредствено отношение към разработваната в дисертацията тема. Това се отнася до подразделите в които се изясняват основни за композитите понятия като композиционалност, анализируемост, мотивация и прозрачност. Плодотворно също е използвана идеята на Райдър (1994) че веднъж утвърдили се в употреба композити могат да се използват като „шаблони“, които да послужат за основа за появата на нови структури по аналогия. Във втория раздел на тази част се обсъжда евристичният потенциал на рамковата семантика при моделирането на съдържанието на композитни структури. В друг раздел се отбелязват възможностите за моделиране на композитите в понятията на сфери, идеализирани когнитивни модели и ментални пространства. Авторката посочва в заключителната част на своята работа и в автореферата, че прегледът на основните понятия на когнитивната лингвистика сам за себе си представлява приносен момент в рамките на дисертацията. Този момент би бил по-ясно очертан и приемлив, ако освен положения труд за въвеждането и краткото им обсъждане в тази глава тя беше приложила кратък глосарий на английските термини и техните български съответствия, които въвежда в употреба (евентуално съпоставени с тези в Пенчева 2011).

Третата част на дисертацията (стр. 117-238) е основната. В нея е представен и се прави обстоен анализ на събрания емпиричен езиков материал на български и английски. В първия ѝ раздел се разяснява спецификата на модела, използван в работата, който е в парадигмата на рамковата семантика. Вниманието е насочено най-вече към множества със структура атрибут-стойност, за да се установят аспектите от дадена категория, които се тълкуват като атрибути. Тази стратегия според дисертантката спомага за изясняването на характера на атрибутивните стойности в избраната предметна област – съществителни имена от областта на туризма. В изследването за основен фактор, който допринася за конструирането на семантиката на композитите, се приема взаимодействието между рамките на техните компоненти. Отношенията между тези компоненти могат да бъдат подчинителни (атрибут и опорна дума) или съчинителни (съчетаване на равнопоставени концепти в рамките на надреден концепт), които се моделират като междурамкови вертикални и хоризонтални взаимодействия. Структурно-функционалната характеристика на композитите се маркира във вид на конструкции с по-ниска степен на композиционалност, които подлежат на обобщение според равнището си на схематичност и могат в резултат да ги превърнат в продуктивни по аналогия. От представените анализи се вижда, че моделът и предложените семантични рамки имат евристична стойност и са подходящи за ориентацията на изследването.

Вторият раздел на тази част е посветен на анализ на емпиричния корпус по ономазиологични категории в съпоставителен план – по професия, по наименования на други лица, по спортни и развлекателни дейности, по място, по търговско

събитие/транзакция, с пътуване и ваканции, по услуги, означаващи артефакти, по уреди и съоръжение и т.н.

В третата част на работата се правят съществени за разработването на проблематиката констатации. На първо място с подходящ емпиричен материал се демонстрира по какъв начин е налице влиянието на английски с оглед въвеждането на нова терминологична лексика в туризма на български език. То може да бъде както чрез директно калкиране (*голфтуризъм*), така също и чрез хибридни конструкции с един непрозрачен елемент (*уелнес туризъм*) и чрез копиране на фразов първи компонент на композита (*ски-слънце-сняг туризъм*). Влиянието на английски обаче не е еднакво ясно изразено в различни насоки. Така например такова липсва или е много по-малко проявено спрямо английските композити, които означават периоди от време (*drinking-up time*) или що се отнася до лексикални конструкти, означаващи множество предмети (*glassware, hotelware*).

Приносен характер имат и разделите, в които се разглеждат конструкции от прилагателно и съществително име, които се характеризират с по-ниска степен на композиционалност в английски и български, както и проявите на концептуална метонимия и метафора в семантиката на композитите, като се прави констатацията че първите от тях по-често намират място в английския езиков материал.

Заключителната част на работата (стр. 239-266) е назована така условно, защото в част от нея продължава разработването на разглежданата тема. Тя се състои от два раздела. В първия от тях се въвеждат понятия от теорията за езиковите контакти. Това се прави с цел адекватно да бъдат обобщени резултатите от предложени съпоставителен анализ на композитите. Като основен процес в това отношение се констатира влиянието на английския върху българския чрез образуване на субстантивни композити и образуване на словосъчетания. При това се очертават основни тенденции в рамките на наличния езиков корпус – заемане на целия композит като цяло (*лифтбой*), калкиране на единия компонент и подмяна на втория (*асансьоропридружител*) и т.н. – общо 9 основни модела.

Във втория раздел на заключителната част и в автореферата се посочват изводите от извършения анализ на английските и българските композити, както и основните приноси на дисертационния труд. Що се отнася до изследваната област, изтъква се съпоставката на проявите на композицията в български и английски в конкретна тематична област – тази на туризма. От теоретична гледна точка се посочва прилагането върху български емпиричен материал на теориите на рамковата семантика и на граматиката на конструкциите. Това се прави с цел установяването на характера на езиковите контакти между английски и български по отношение на моделиране и калкиране на композити.

Дисертантката причислява към приносите си и илюстрирането на изводите в работата си с помощта на диаграми и релационно-предметни скали, което едва ли би могло да се смята за подходящо само за себе си. Приносен момент биха могли да имат съдържанията на съответните илюстрации, т.е. моделите, които диаграмите и скалите имат за цел да представят в удобен за възприятие и осмисляне вид.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията. Авторката има общо шест публикувани научни статии по темата на дисертацията.

Посочените качества на дисертационния труд ми дават основание убедено да препоръчам на научното жури да присъди на докторантката **Цветя Христова Луизова-Хорева** образователната и научна степен „доктор”.

11.03.2015 г.
София

(М. Стаменов)